

Хлопчик, якому снилася музика (Дитинство Фридеріка Шопена)

Леся Воронина

Розділ перший. Друга батьківщина Ніколи Шопена

"Року тисяча вісімсот десятого, дня двадцять третього, місяця лютого, о годині третій пополудні до мене, Брохівського парафіяльного священика, котрий виконує обов'язки урядника цивільного стану парафії Сохачевського повіту в департаменті Варшавському, прийшов Миколай Шопен і показав мені дитину чоловічої статі, яка з'явилася на світ в його домі дня двадцять другого, місяця лютого, о годині шостій вечора нинішнього року".

Такий запис було зроблено в церковній книзі костьолу святих Роха й Івана Хрестителя, і запис цей засвідчував, що на світ прийшов хлопчик, якому судилося стати одним із найвидатніших композиторів світу — Фридерік Францішек Шопен. Хоча насправді Фридерік Шопен народився 1 березня 1810 року — на цьому наполягали і його батьки, і сам геніальний композитор. Просто священик зробив помилку, записуючи день народження немовляти, бо, напевно, був стомлений після довгої служби. При хрещенні хлопчикові дали два імені — Фридерік Францішек.

За легендою, майбутній композитор народився під звуки скрипки, на якій грав його батько Ніко— ля Шопен. А може, Ніколя заграв на radoщах тоді, коли довідався, що в нього народився син? Про це легенда мовчить.

Узагалі, в родині Шопенів відбулося багато загадкових подій, які, напевно, позначилися й на долі Фридеріка. Ніколя Шопен був французом і потрапив до Польщі, коли йому було лише 16 років. Чому син простого селянина, родина якого з покоління в покоління обробляла виноградники на півдні Франції, вирішив покинути рідну землю?

Скоріш за все, Ніколя тікав від військового призову. Адже в тодішній Франції, де вирували революційні пристрасті, де Наполеон розпочинав війни, бажаючи перетворити Францію на найбільшу імперію у світі, Ніколя не зміг би зробити успішної кар'єри, та й навряд чи дожив би до щасливої старості. Усіх здорових хлопців, що досягай повноліття, забирали до війська. Було зрозуміло, що в армії Ніколя б дослужився хіба до чину сержанта й поліг би на полі бою, як чимало його співгромадян. З усього видно, що така перспектива молодого, розумного й енергійного француза аж ніяк не влаштовувала.

Отож юнак ухопився за першу ліпшу нагоду покинути батьківщину й вирушив до загадкової слов'янської країни Польщі. Тут він міг влаштуватися на роботу, наприклад, учителем французької мови чи гувернером-вихователем у якійсь аристократичній родині. Адже в ті часи французька була мовою аристократів цілої Європи, і навіть найбільшні шляхтичі з якогось малесенького польського містечка хотіли, щоб їхні діти

розмовляли вишуканою французькою мовою.

Юнакові довелося працювати в різних господарів: добрих і лихих, справедливих і таких, що намагалися принизити молодого й недосвідченого француза. Але Ніколя Шопен, залишаючись ввічливим і уважним до своїх малих вихованців, нікому не дозволяв ображати його гідність. Адже гідність — це було єдине його багатство, і поступатися нею заради прихильності вельмож, у яких він служив, Ніколя не збирався.

Та все ж, напевно, Ніколя Шопен був обранцем долі, бо інакше б не відбулася зустріч, яка вплинула на все його подальше життя.

— Мсьє Ніколя, а чи не хотіли б ви стати гувернером моїх дітей? — запитав граф Фридерік Скарбек, який спостерігав, як радісно біжать до Ніколя діти господаря одного з Варшавських палаців, де тоді працював молодий симпатичний француз. — Щоправда, тоді вам доведеться переїхати до мого маєтку в Желязовій Волі.

Ніколя усміхнувся й ламаною польською відповів:

— Ваша світлосте, для мене це велика честь. До того ж, місцевість із такою промовистою назвою — Желязова Воля — не може не викликати симпатії. Воля та ще й залізна зараз дуже потрібна Польщі й полякам! Окрім того, я й справді шукаю роботи — мої нинішні господарі незабаром виїжджають за кордон і послуги гувернера їм не знадобляться.

— Я чув, що ви воювали на боці поляків під час повстання Костюшка? — тепер уже цілком серйозно запитав граф Скарбек, стишивши голос.

— Найбільше я поважаю тих, хто не скаржиться на своїх кривдників, а б'ється за волю! — так само тихо відповів молодий француз. — Поляки викликають повагу й захват у всієї Європи. А я ніколи не належав до прихильників російського царя й російських звичаїв, що їх силоміць насаджують на вашій землі східні сусіди.

Чоловіки потисли одне одному руки й домовилися, що вже найближчими днями Ніколя Шопен переїде до маєтку графа Фридеріка Скарбека до Желязової Волі. Зробити це було зовсім нескладно — адже це невеличке село й землі навколо нього, якими володів граф, містилися неподалік від Варшави — колись центру великої держави Речі Посполитої, що розкинулася від Балтійського аж до Чорного моря. Однак наприкінці XVIII століття Польщу остаточно підкорили й розділили між собою три держави: Росія, Пруссія та Австрія. Так велика й могутня держава зникла з карти світу.

Проте горді поляки не хотіли скоритися — повстання вибухали одне за одним, і навіть тоді, коли жодних шансів на перемогу не було, повстанці власним прикладом і своєю героїчною смертю закликали співвітчизників до боротьби за незалежність і відродження Польської держави. Кожен польський маєток перетворювався на осередок заколотників, де вироблялися плани наступних виступів проти ненависної російської влади.

Саме в такому маєтку й оселився Ніколя Шопен, якого в цьому домі сприйняли не тільки як вихователя, а й як друга. Веселий, дотепний, добре вихований молодий француз зміг легко порозумітися і з маленькими, і з дорослими мешканцями графського маєтку. Особливо ніжна дружба виникла між ним і далекою родичкою

власників Желязової Волі Юс— тиною Кшижановською. Одного разу, слухаючи, як дівчина грає на фортепіано, наспівуючи модний романс, Ніколя раптом зрозумів, що ця юна полька — наймиліша з усіх жінок, яких він зустрічав у своєму житті.

— Пані Юстинко, а що б ви відповіли, коли б один бідний, але неймовірно симпатичний француз, до того ж без пам'яті закоханий у вас, запропонував вам руку й серце? — запитав Ніколя.

Юстина Кшижановська зашарілася, але доспівала романс до кінця, потім акуратно збрала ноти, опустила кришку фортепіано й, глянувши у вічі усміхненого Ніколя, тихо, але дуже серйозно сказала:

— Я б відповіла тому симпатичному французові, що згодна. Але за однієї умови... Наші майбутні діти вважатимуть себе не французами, а поляками.

— Польща стала для мене другою вітчизною, тож і наші майбутні діти, ясна річ, вважатимуться поляками. — Промовивши ці слова, галантний француз припав біля своєї обраниці на коліно й поцілував їй руку.

Розділ другий. "Усе на краще в цьому найкращому зі світів!"

1806 року Ніколя і Юстина зіграли весілля й оселилися в невеличкому флігелі, що стояв біля графського палацу. Ясна річ, там не було таких розкішних меблів, килимів та порцеляни, як у графських покоях, але Юстина мала чудовий смак, тож їхнє помешкання було скромним, але дуже затишним. А головне, там був прекрасний рояль, на якому молода пані Шопен грала кожної вільної хвилини.

Першою у подружжя Шопенів народилася дівчинка, яку назвали Людвікою, а через три роки на світ прийшов хлопчик — Фридерік Францішек, або, як його називали в родині, — Фріцек. Хрещеним батьком новонародженого став сам володар маєтку Желязова Воля, його ясновельможність граф Фридерік Скарбек.

Якось увечері, закінчивши заняття зі своїми учнями, синами графа Скарбека, Ніколя прийшов додому заклопотаний. Він погладив по голівці Людвіку, яка бавилася зі своїми цяцькам, підійшов до люльки, у якій спав тримісячний Фріцек, і задумливо промовив, звертаючись до немовляти:

— Ну що, малий, доведеться тобі покинути цю затишну оселю й вирушити до Варшави... Не журися, у мене там багато чудових друзів, і я впевнений, що синові Миколая Шопена (Ніколя наполягав, щоб його називали цим польським іменем) вони також допоможуть, чим зможуть.

Малий Фріцек смішно заплямкав уві сні й усміхнувся — мабуть, йому наснилося щось веселе.

— От бачиш, мій хлопчику, я тебе розважив. Отже, гадаю, що твоя мама й сестричка також не дуже перейматимуться цією новиною.

— Чоловіче, може, ти скажеш мені, що сталося? — стурбовано запитала пані Юстина. — Я боюся, що наш син ще надто малий, аби дати тобі якусь мудру пораду...

Ніколя сумно усміхнувся й розповів дружині, що в господаря маєтку графа Скарбека виникли великі неприємності. Як виявилося, граф змушений був позичити велику суму грошей у місцевих лихварів, а що справи його йшли дедалі гірше, віддати борг вчасно він ніяк не зможе. Тож графові доведеться продавати маєток і, ясна річ, від послуг гувернера він відмовиться також.

— Я думаю, любий, що наш син порадив би тобі якнайшвидше збиратися в дорогу. Як я зрозуміла, ти вирішив їхати до Варшави?

— Так, мене давно запрошують до Варшавського ліцею, але нам було так добре в гостинному домі графа Скарбека, що я навіть не думав про переїзд.

— Звісно мені дуже шкода покидати Желязову Волю і цей затишний флігель, де народилися наші діти, і мій рояль, і нашу улюблену альтанку, і старі верби над ставом, і луг, що влітку цвіте волошками й ромашками... Але хочу нагадати слова твого улюбленого Вольтера: "Усе на краще в цьому найкращому зі світів!"

Ніколя Шопен поглянув на дружину й подумав, що, напевно, його Юстина — то найбільший скарб, який він знайшов у житті. Адже гроші й коштовності можуть зникнути в одну мить (саме так сталося з графом Скарбеком), а от любов і відданість не можна купити за жодні скарби світу.

А пані Юстина Шопен, ніби прочитавши думки чоловіка, по-змовницьки примружила очі, усміхнулася, а тоді пішла до вітальні, сіла за рояль і тихо, щоб не розбудити малого Фріцека, заграла веселу й легку, як політ метелика, мелодію.

Розділ третій. Вундеркінд з іграшковою шабелькою

Варшавський ліцей, де Ніколя Шопен викладав французьку мову, містився в чудовому Саському палаці. Родині нового вчителя надали велику квартиру, яку пані Юстина перетворила на затишне родинне гніздечко. І так само, як у маєтку графа Скарбека в Желязовій Волі, у варшавській оселі центром усіх родинних свят була вітальня, посеред якої стояв чудовий рояль.

— Любий, зверни увагу, як Фріцек прислухається до моєї музики й співу, — якось завважила пані Юстина, показуючи чоловікові на сина, який нещодавно навчився ходити.

— Дивно, я ніколи не бачив, щоб маленькі діти так сприймали музику, — відповів Ніколя, спостерігаючи за хлопчиком.

А Фріцек і справді завмирав від щастя, коли мамині руки торкалися клавіш рояля. Якщо музика була сумна, на очі малюка набігали сльози. Коли ж мама грала веселу й запальну мазурку, польку чи краков'як, хлопчик аж світився від радості.

— Знаєш, наш син такий вразливий, що я просто боюся, що жорстоке життя може його зламати, — задумливо промовив Ніколя.

— А мені здається, що від усіх життєвих незгод є чудові ліки, — заспокоїла його дружина.

— Невже ти відкрила таємницю еліксиру щастя? — пожартував Ніколя.

— Усе дуже просто, — відказала пані Юстина, — для нашого сина еліксиром щастя

буде музика. Ось побачиш — він підросте, я покажу йому ноти, і за допомогою музики Фріцек створить свій власний чарівний світ... 1 ховатиметься в тому казковому світі від образ та кривди.

— Яка ж ти фантазерка! — засміявся чоловік. — Звичайно, музика — це чудово і я певен, що Фріцек успадкував від тебе музичні здібності. Але ж він хлопчик, і йому слід знати всі ті науки, що згодяться йому в дорослому житті. Музика скоріше може стати в пригоді нашій старшій донечці — може, колись, коли Людвіка виросте, вона зачарує грою на фортепіано й співом якогось симпатичного юнака. Пам'ятаєш, як колись ти зачарувала мене?

Ніколя Шопен схопив у обійми дружину й закружляв із нею по кімнаті, наспівуючи веселу польку. А їхні діти Людвіка й Фридерік весело сміялися й плескали в долоні.

Так, ця родина була справді щасливою. Після переїзду до Варшави Ніколя вирішив, що для того, аби утримати сім'ю, учительської зарплати йому не вистачить. Тож незабаром він відкрив невеличкий пансіон для хлопчиків, які приїздили вчитися до ліцею з усіх куточків Польщі. У гостинному домі Шопенів вони мали зручні кімнати, де могли готувати уроки, гратися й відпочивати після навчання. А що Ніколя Шопен був розумним і добрим вихователем, до його пансіону приїздили все нові й нові хлопчики.

У подружжя Шопенів на той час було вже четверо дітей — після Фридеріка одна за одною народилися ще дві дівчинки — Ізабела й Емілія, тож у гостинній оселі Ніколя та Юстини завжди було гамірно, весело й цікаво. І ввечері, коли треба було вкладатися спати, по кімнатах ще довго чулося шепотіння та сміх.

— Діти, заспокойтеся, — спокійно, але твердо сказав пан Ніколя, зазираючи до кімнат своїх вихованців, — завтра у вас відповідальна контрольна з латинської мови, і я не певен, що ви її добре напишете, якщо бешкетуватимете до ранку!

Поступово гамір утих, здавалося, що, врешті, всі діти заснули. Подружжя Шопенів також лягло спати, та раптом серед нічної тиші вони почули тихі звуки роялю.

— Невже до нас влізли злодії? — спросоння запитав пан Ніколя, протираючи очі.

— Не думаю, що злодій, перед тим як нас пограбувати, сів би грати на роялі, — зауважила пані Юстина, накинула на плечі шаль і разом із чоловіком почала скрадатися коридором у бік вітальні, звідки линула музика.

Яким же був подив батьків, коли у блідому світлі місяця, що пробивалося крізь фіранки, вони побачили, що за роялем, на високому дзиглику сидить їхній чотирирічний син і двома пальчиками підбирає польську народну пісеньку, яку сьогодні зранку грала на фортепіано пані Юстина.

Вражена мати запалила канделябр і запитала:

— Синку, а як же ти здерся на цей ослінчик? Він же такий високий!

На що малий відповів:

— А я спершу заліз на свого дерев'яного коника, став йому на спину, а тоді перескочив на ослінчик!

— І тобі не було страшно? — запитав батько. — Ось так уночі йти зі своєї спальні цим темним довгим коридором?..

Хлопчик серйозно глянув на батька й відповів:

— Зі мною була моя шабля, — і Фріцек гордо показав маленьку, вистругану з дерева дерев'яну шабельку, яку тато подарував йому на Миколая.

Пані Юстина взяла малого на руки, пригорнула до себе й понесла його назад до ліжка, тихо наспівуючи йому на вушко ту мелодію, яку Фріцек, почувши лише раз, щойно так точно зіграв двома пальчиками на фортепіано.

— Ну що ж, завтра почнеш учити нашого вундеркінда музиці, — промовив Ніколя й погладив сина по голівці, — ти була права — він сам вибрав собі долю і, здається, ладен боронити свій вибір навіть ось цією грізною зброєю, — і батько обережно забрав із рук сина маленьку іграшкову шабельку, яку той навіть уві сні міцно притискав до грудей.

Розділ четвертий. Актор, художник чи музикант?

Уже три роки Фрідерік вчиться грі на фортепіано. Спершу мама познайомила малого з нотами і вивчила з ним простенькі п'єси та етюд, потім старша сестричка Людвіка повторювала разом із братиком усі музичні твори, які вона грала разом зі своїм учителем музики — Войчехом Живним.

— Ану підійди до мене, хлопче, — якось сказав пан Живний, почувши, як п'ятирічний Фріцек грає досить складну п'єсу, яку ніяк не могла опанувати його старша сестра.

Фрідерік засоромився і сховався за рояль. Він трохи боявся цього старого чоловіка, який розмовляв польською з дивним акцентом. Пізніше, коли пан Живний став його улюбленим учителем, хлопчик дізнався, що рідна мова пана Войчеха — чеська, і навчився добре розуміти його поради. А того дня старому музикантові таки пощастило виманити засоромленого хлопчика з-за великого роялю, де він зачаївся.

— Я тобі зараз заграю одну річ, а ти спробуєш її повторити й розкажеш, про що ця музика, гаразд?

Коли останні звуки стихли, Фріцек підійшов до старого вчителя й прошепотів:

— Ця музика про літо і про пташок, що цвірінькають на деревах... а ще зараз почнеться дощ, бо на небо набігли хмари.

— Ти зможеш усе це заграти?

Малий виліз на дзиґлик, що стояв біля роялю, і спершу тихо, а потім усе голосніше почав грати, почуту мелодію.

— Молодець! А тепер заграй щось своє. Я ж вгадав — ти складаєш музику?

— Вона мені сниться, — тихо відказав хлопчик, і з-під його пальців потекла ніжна мелодія. — Це ранок, до мене підходить мама, цілує в очі і я прокидаюся.... — примовляв Фріцек, перебираючи клавіші. — А тепер ми йдемо з нею до парку... навколо нас повно квітів, вони тихо гойдаються... і вітер колише листя на деревах. До мене підлітає метелик, сідає на долоню й лоскоче крильцями...

— А це що було?! — скрикнув здивований пан Войчек, коли музика урвалася на голосному акорді.

Малий хитро глянув на вчителя й усміхнувся:

— А це прийшла наша служниця Іренка, голосно грюкнула дверима, і я прокинувся!

Войчех Живний зареготав — він взагалі був надзвичайно веселою й дотепною людиною — і запропонував:

— Фридеріку, а ти хочеш стати справжнім музикантом? Грати так, щоб люди, слухаючи тебе, сміялися й плакали? — а тоді додав уже цілком серйозно: — Адже справжній музикант уподібнюється до Бога — він творить нові світи й робить людей щасливими. Знаєш, у минулому столітті жив один такий хлопчик. Його звали Вольфганг Амадей Моцарт. Ти чимось його нагадуєш.

— А чи не зарано Фріцекові серйозно займатися музикою? — стурбовано запитала пані Юстина, яка непомітно зайшла до вітальні й уже кілька хвилин з цікавістю прислухалася до розмови сина зі старим музикантом.

— О ні, пані Юстино! У вашого сина дивовижний талант! Повірте, я на своєму віку навчав музиці десятки хлопчиків і дівчаток, серед них були слухняні й вередливі, працьовиті й ледачі, траплялися й надзвичайно обдаровані діти. Але такого абсолютного слуху, такої музичної пам'яті, а головне, такої фантазії не було ні в кого! Знаєте, вже за рік він зможе виступати перед найвибагливішою публікою! Він уславиться на всю Європу!

— Але я зовсім не хочу, щоб мого сина перетворювали на таку собі дресировану мавпочку! — заперечив батько Фріцека, що долучився до розмови. — Я вже бачив таких юних геніїв. Вони змалку звикають до слави, а коли виростають і стають звичайними людьми, страшенно страждають через те, що на них вже ніхто не звертає уваги. Рання слава — це небезпечна річ!

Малий Фридерік Шопен мало що зрозумів із тієї суперечки дорослих. Поки вони жваво обговорювали його майбутнє, хлопчик вислизнув з вітальні й побіг до своїх друзів, мешканців пансіону Ніколя Шопена. В одній із кімнат пансіону мала відбутися репетиція вистави, яку вихованці готували до іменин його тата.

— Ви ж запам'ятали — це має бути сюрприз! — нагадав усім учасникам вистави найстарший хлопчик Сташек, котрий жив у пансіоні вже три роки і вважався серед хлопців найрозумнішим.

То була весела історія про те, як пан Ніколя зловив котрогось зі своїх вихованців на списуванні домашнього завдання з французької мови. Саме Сташек виконував роль суворого наставника. Довготелесий капловухий Влодек завзято "списував" у сусіда правильні відповіді, а решта хлопців зображувала слухняних ліцеїстів. Малому Фріцекові випала роль ледачого учня, що нудьгував за партою. Хлопчик так кумедно копіював ледачого школяра, котрий то позіхав на весь рот, то тер очі, а потім із цікавістю спостерігав за мухою, що літала в нього над головою. Аж врешті та уявна муха залетіла ледацюзі до рота, і він з переляку її проковтнув! Усі, хто спостерігав за цим дійством, не могли втриматися від сміху. Щоправда, опецькуватий хлопчик, якого так точно передражнявав Фріцек, образився і навіть пообіцяв дати малому після репетиції добрячого щигля!

Сестрички малого музиканта, які аж заходилися від сміху, після репетиції підбігли до братика й захоплено вигукували:

— Фріцеку, а може, ти станеш актором? Виступатимеш у театрі, сміситимеш людей, а ми сидітимемо в залі й казатимемо всім, що ти — наш брат! — жартувала старша сестричка Людвіка.

— Ні, він малюватиме картини! — заперечили Ізабела й Емілія, молодші сестрички Фридеріка.

А юний актор слухав своїх сестер, з якими він так любив гратися, й розумів, що дівчатка жартують. Адже всі в родині Шопенів точно знали — він буде музикантом! А головне — це знав і сам Фридерік.

Розділ п'ятий. Усі дивилися на мій комірець

Не зважаючи на побоювання Ніколя Шопена, невдовзі про дивовижні здібності його сина знала вже ціла Варшава. Усе почалося з того, що його вчитель Войчех Живний записав кілька музичних п'єс та полонез, складений його юним учнем. Ці твори були видані невеличким альбомом і мали неабиякий успіх. Одна з Варшавських газет писала з цього приводу: "Семирічний композитор — син професора французької мови та літератури Миколая Шопена — справжній музичний геній!"

А перший публічний виступ "малого Шопен— ка", як його називали завсідники аристократичних салонів, відбувся 1818 року в палаці князя Радзивіла. Успіх був грандіозний.

— У Польщі з'явився другий Моцарт! — твердили захоплені слухачі й зустрічали кожную появу семирічного хлопчика біля рояля схвальними вигуками та аплодисментами.

Коли після концерту пані Юстина підійшла до сина й запитала, що, на його думку, сподобалося публіці найбільше, Фріцек не вагаючись відповів:

— Матусю, я гадаю, що найбільше їм сподобався мій новий оксамитний костюм... А ще всі вони дивилися на мій білий мереживний комірець!

— Тепер ти бачиш, що нашому синові не загрожує рання слава! — усміхнулася пані Шопен до свого схвильованого чоловіка. — Просто він вважає, що вміння писати музику — це так само природно, як дихати. А ось костюм у нього справді дуже гарний і так личить моєму синові!

Незабаром Фридеріка запросили зіграти перед дружиною російського царя Павла І Марією Федорівною, яка саме в той час приїхала до Варшави. Хлопчик зовсім не розгубився перед вельможною панею і блискуче виконав два польські танці, які написав напередодні візиту до царської особи. Коли ж юний композитор загравав військовий марш, князь Костянтин (тодішній намісник російського царя у Варшаві) підійшов до нього й здивовано запитав:

— Малий, а чому ти, коли граєш, дивишся на стелю? Ти читаєш там ноти?

— Просто я знаю всі свої твори напам'ять, і ноти мені не потрібні, — спокійно відповів хлопчик.

— Ну що ж, — усміхнувся Костянтин, — такий талант має бути винагороджений, — і царський намісник простягнув Фридеріку перстень з діамантом.

Згодом, коли Шопен став уславленим композитором і мешкав у Парижі, йому пропонували стати придворним царським музикантом, але Фридерік, симпатії якого завжди були на боці польських патріотів, що боролися за незалежність своєї держави, категорично відмовився служити при царському дворі. До речі, він продав коштовний перстень з діамантом, не бажаючи зберігати в себе подарунок великого князя Костянтина.

Розділ ШОСТИЙ. Не заважайте — Шопен іде своїм шляхом!

Фридеріку виповнилося 12 років. Одного дня його старий учитель Войчех Живний, послухавши новий твір свого учня, зітхнув і тихо сказав:

— Ну що ж, мій хлопчику, я навчив тебе всього, що знав сам. Може, я й не найкращий учитель музики в Європі, але я відкрив тобі глибинну суть музики. А це набагато важливіше, ніж уміти швидше від інших вдаряти по клавішах роялю! І пам'ятай — ніколи не намагайся підлаштуватися під смаки публіки й не продавай свій талант. І дослухайся до народних пісень і танців. Часом прості польські селяни відчують красу глибше, ніж модні композитори. Народна музика — жива.

Фридерік усміхнувся і з вдячністю вклонився вчителю. Він зрозумів, що в його житті починається складний і цікавий період, але розлучатися з добрим і дотепним чехом, який так самовіддано любив музику, хлопцеві було сумно.

— Пане Войчеху, я дуже вдячний вам, зате, що ви тоді виманили мене з-за рояля, — промовив Фридерік і почав награвати на роялі ту простеньку мелодію, яку він виконав, познайомившись із Жив— ним. Але тепер він почав імпровізувати — вільно й невимушено. Під його пальцями народжувалася прекрасна музика, ніжна й трохи сумна.

— Це я дякую тобі, Фріцеку. Якщо моє ім'я й пам'ятатимуть, то лише через те, що я був першим учителем Фридеріка Шопена.

Завжди веселий чех витер сльози, що раптом набігли йому на очі, й пішов. А вже наступного ранку батько записав Фридеріка до Варшавського ліцею, що вважався найкращою школою в Польщі. Досі хлопчик, через слабке здоров'я, навчався вдома — але тепер час було опановувати серйозні науки. А музикою з Фридеріком відтепер почав займатися найвідоміший у Варшаві музикант Юзеф Ельснер — також із походження чех. Він виявив, що хлопчик має свою власну манеру гри на роялі, але не став переучувати його, розуміючи, що може зашкодити його унікальному таланту. Річ у тім, що юний Шопен грав не за тодішніми музичними правилами, а так, як йому було зручно, і це надавало його грі якогось особливого чару.

— Не заважайте хлопцеві — він іде своїм шляхом! — казав професор Ельснер своїм колегам у музичній школі, які будь-що прагнули перевчити Шопена, зробити так, щоб він грав за всіма тодішніми канонами.

Уже пізніше, гастролуючи по європейських столицях, Шопен часом чув нарікання на те, що він грає недостатньо голосно. Але для композитора завжди було важливішим донести до слухачів свої почуття, а збирати величезні зали, як це робили його сучасники — піаністи-віртуози, він не збирався. Передусім Шопен був геніальним композитором — і це визнавали всі, хто хоч раз чув його музику.

Але це буде згодом, а тим часом дванадцятирічний хлопчик з головою поринув у навчання. Його улюбленими предметами в ліцеї стали література й історія. Але, якщо його друзі-однокласники захоплено переповідали одне одному героїчні події польської боротьби за свободу, то Фридерік сідав за рояль і складав про це музику: балади, фантазії полонези, які згодом стали основою його героїко— драматичних творів.

Однак, незважаючи на щоденні уроки музики та складну програму в школі, Фридерік знаходив час і для розваг. Разом із сестрами він почав видавати журнал під назвою "Літературне товариство розваг" , куди всі діти Ніколя Шопена та їхні друзі писали веселі вірші, оповідання, пародії.

— Фріцеку, а ти зможеш намалювати карикатуру на вашого вчителя математики? — запитала Емілія, наймолодша сестра Фридеріка, з якою він мав спільні секрети і яку любив найдужче.

— Ти маєш на увазі пана професора Ключковського? — запитав Фридерік.

— Так-так, ти ж про нього написав такі кумедні вірші, а тепер до них потрібна ілюстрація...

Хлопець тут же скоцюб्रився, вигнув дугою спину, насупив брови й рипучим голосом проказав:

— Увага, панове ліцеїсти! Той, хто не вчить математики — королеви всіх наук, — горітиме в пеклі, кхе-кхе!

Емілька зареготала й захоплено вигукнула:

— Авжеж, точнісінько так розмовляє пан професор, і постава в нього така, і він так само смішно кахикає й суворо супить брови! Фріцеку, ти — талант!

— А вам, молода панно, не до лиця глузувати з поважних людей, кхе-кхе.. Ганьба! — і хлопець нахилився над письмовим столом і кількома штрихами намалював дуже точний портрет розгніваного пана Ключковського.

— Годі, а то я помру від сміху, — попросила сестричка, і Фридерік враз замовк і прибрав свого звичного вигляду.

Слова Емільки його дуже засмутили, адже всі в родині знали, що вона тяжко хвора. Дівчинка насправді померла через три роки, коли їй виповнилося лише п'ятнадцять, — і це було страшною трагедією для вразливого юнака.

Але цього чудового літнього дня вони були веселі й безтурботні. І, звичайно, вірили в те, що попереду на них чекає довге щасливе життя. І світ навколо них був лагідний та добрий, і так хотілося поділитися цією радістю з найближчими людьми.

— Емілько, я хочу сказати тобі щось дуже важливе. Тільки не подумай, що я вихваляюся. Я знаю, що моя музика змінить світ. І люди, слухаючи її, ставатимуть кращими. Часом мені здається, що я для цього й народився. Ось лише треба встигнути

передати все те, що у мене є тут, — і Фридерік приклав руку до серця.

Історія людини в історії людства

Найвидатніший польський композитор і один із найбільших композиторів світу Фридерік Францішек Шопен прожив лише 59 років, але його музичні твори — концерти, балади, ноктюрни, вальси, полонези, етюди, мазурки, вальси й сонати — стали неперевершеним надбанням світової культури.

У його житті було багато страждань. Він закохувався й розчаровувався, втрачав близьких людей і зазнавав зрад. Більшу частину життя провівши в Парижі, він ніколи не поривав зв'язків із Польщею і боровся за волю своєї країни за допомогою наймогутнішої зброї, якою володів. — музики.

Його кохання до видатної французької письменниці Жорж Санд, з якою вони були разом майже 10 років, скінчилося розривом. Але навіть у найтяжчі періоди свого життя Шопен творив геніальну музику, яка й сьогодні змушує людей плакати і сміятися, насолоджуватися і страждати. Адже, як казав перший учитель Шопена Войцех Живний, справжній композитор уподібнюється до Бога.